

Dergi Ana Sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvtf>

ISSN: 2687-1912

DOI: 10.34189/tfd.22.2.003

Osmanlı'da Rekreasyon Kuruluşu Olarak Vakıfların Faaliyetleri (Activities of Foundations as Recreation Organizations in The Ottoman Empire)

*Serhat YOZCU^a

Şehnaz DEMİRKOL^b

^a Bartın Üniversitesi, Bartın Meslek Yüksekokulu, Bartın-Türkiye (syozc@bartin.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0002-7525-1037>

^b İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, İstanbul-Türkiye (sdemirkol@istanbul.edu.tr)
<https://orcid.org/0000-0002-2122-4551>

MAKALE GEÇMİŞİ

Gönderim Tarihi:

26.07.2019

Kabul Tarihi:

02.09.2019

Anahtar Kelimeler:

Rekreasyon
Terapötik Rekreasyon
Kamu Rekreasyonu
Gönüllü Rekreasyon
Vakıf

Keywords:

Recreation
Therapeutic Recreation
Public Recreation
Voluntary Recreation
Foundation

Makalenin Türü: Derleme Makale

***Sorumlu Yazar:** Serhat YOZCU

E posta: syozc@bartin.edu.tr

ÖZ

Rekreasyon araştırmalarında medeniyetlerin sahip olduğu kültürel öğeler, daha çok tarihsel perspektifle incelenmiştir. Şenlikler, eğlenceler, bayramlar, çeşitli spor karşılaşmaları gibi etkinlikler, dönemlerine göre rekreasyon faaliyetlerden ziyade folklor kapsamında ele alınmıştır. Rekreasyon disiplininin gelişmesiyle, rekreasyon etkinlikleri düzenleyen kurumlar da incelenmeye başlanmıştır. Yabancı yazında, kurumsal etkinlikler “kamu rekreasyonu, ticari rekreasyon ve gönüllü organizasyon” olarak tarihsel kökleriyle birlikte incelenmiş, fakat yerel yazında rekreasyonun kurumsal tarihi üzerine bağlantılar kurulmamıştır. Oysaki tarihimizde rekreasyon kuruluşları olarak vakıflar, önemli bir yer işgal etmektedir. Dini duygularla gelişen vakıf geleneği, gezi, dinlenme, eğlence, kütüphane gibi çeşitli rekreatif hizmetleri de sağlayarak, sosyal gelişime katkı sağlayan sivil toplum kuruluşlarıdır. Kamu ya da gönüllü kuruluş olarak nitelendirilebilecek vakıflar, düzenledikleri etkinliklerle sosyal gelişme ve kişisel gelişimin öncülüğünü yapmıştır. Bu çalışmada, Osmanlı kültüründe vakıfların sunduğu rekreasyon hizmetleri, kamu rekreasyonu kapsamında kavramsal olarak incelenmiş ve günümüz vakıfların rekreasyon etkinlikleri ile kıyaslanmıştır.

ABSTRACT

In recreation studies, the cultural elements of civilizations are examined with more historical perspectives. Events such as festivities, entertainments, festivals, various sports competitions are addressed within the scope of folklore according to their periods rather than recreational activities. With the development of recreation discipline, institutions that regulate recreation activities have also begun to be examined. In the foreign literature, corporate events are examined in conjunction with their historical roots as public recreation, trade and volunteer organization, but there are no links to the institutional history of recreation in the local literature. However, as recreation establishments in our history, foundations occupied an important place. The tradition of foundation with religious emotions is non-governmental organizations that contribute to social development by providing a variety of recreational services such as sightseeing, recreation, entertainment and library. Foundations, which can be considered as public or voluntary organizations, pioneered social development and personal development with the activities they organized. In this study, the recreation services offered by foundations in Ottoman culture were conceptually examined within the scope of public recreation, and they were compared with recreation services offered by today's organizations.

GİRİŞ

Kelime kökeni olarak rekreasyon, dinlendirmek, eğlenmek, eğlendirmek, canlandırmak, hayat vermek anlamına gelen İngilizce “recreate”, Fransızca “recreer” fiillerinin isim şeklidir (Sağcan, 1986, s.5) ve Latince ’de “Yenilenme, tazelenme” anlamındadır. Bu anlamıyla rekreasyonun amacı, çalışma eylemi sonucu tükenen bedensel ve zihinsel kaynakların “yeniden yaratılması”dır (Hacıoğlu, Gökdeniz ve Dinç, 2009, s.29). Psikolojik bakış açısıyla rekreasyon, insani duygularla ilgilidir ve rekreasyon aktivitesi sonucunda ilham verici bir deneyim ortaya çıkar (Clawson, Knetsch, 1971, s. 6). Bireysel ve sosyal değer olarak rekreasyon; kendini ifade etmenin, serbest bırakmanın ve yaşamda tatmine ulaşmanın yolu olarak tanımlanmıştır (Butler, 1940, s.12).

Rekreasyon tanımlarında çeşitli bakış açıları etkili olmuş ve rekreasyon sınıflandırmasını şekillendirmiştir. Tezcan (1977)’ın bakış açısıyla rekreasyon, boş zaman aktiviteleridir. Tezcan, rekreasyonu talep açısından ve etkinlik sürelerini dikkate alarak sınıflandırmıştır. Stebbins (1992), (2016) ise rekreasyon aktivitelerini, kişilerin katılım amaçları ve katılım şekillerini dikkate alarak; ciddi boş zaman, kayıtsız boş zaman ve proje temelli boş zaman olarak üç ana başlık altında sınıflandırmıştır. Hazar (2014, s.41-45), Corders ve İbrahim (1996, s.11), Horner ve Swarbrooke (2005, s.244) ise rekreasyonun fonksiyonel özelliklerini dikkate alarak, ticari, estetik, sosyal, fiziksel, sanatsal, kültürel, kamu, gönüllü organizasyon, işletme, turistik ve sağlık rekreasyonu şeklinde sınıflandırmıştır.

Bazı yazarlar, rekreasyonu sınıflandırmanın yanı sıra rekreasyon etkinliklerinin kültürel kökenleriyle de ilgilenmiştir. Corders ve İbrahim (1996), çalışmalarında tarihsel kayıtları dikkate alarak Eski Yunan, Roma, Mısır, İsrail; Orta Çağ’daki Çin, Japon, Hindistan ve İslam medeniyetlerinin günlük yaşamlarındaki rekreasyon etkinliklerine değinmiştir. Yerel alanyazınında, Osmanlı’daki günlük rekreasyon etkinliklerini konu alan yazınlar da mevcuttur. Osmanlı’dan günümüze kalan Ahi toplantıları diğer bir deyişle “Yaren Sohbetleri” (Medeni, 2006) bunlardan biridir. Yerel alanyazınında dikkat çeken husus ise Osmanlı’dan günümüze miras kalan birçok öge, rekreasyon incelemesinden ziyade folklorik özelliklerinden dolayı halk kültürü çalışmalarında ele alınmasıdır. Bir miras olarak Osmanlı vakıfları ise faaliyetleri açısından rekreasyon etkinleri düzenleyen kuruluşlardır ve yerel alanyazınında da bu yönde bir inceleme yapılmamıştır.

Osmanlı vakıfları, sosyal yardım, hayır ve imar işleri gibi faaliyetlere ağırlık vermiştir. Vakıf faaliyetleri incelendiğinde, rekreasyon etkinliklerinin de konu olduğu görülmektedir. Hayır

işleri içerisinde değerlendirilen rekreasyon hizmetleri, kamu veya sivil toplum kuruluşu niteliğindeki Vakıflarca düzenlenmesi, bu etkinliklerinin kamu rekreasyonu ya da gönüllü rekreasyon olarak sınıflandırılabilmesine zemin hazırlamıştır. Bu çalışmada, vakıfların düzenlediği rekreasyon faaliyetleri dikkate alınarak, Osmanlı'daki kamu rekreasyonlarının neler olduğu ve vakıfların neden kamusal hizmet sınıfına dahil edildiği, kavramsal ve tarihsel açıdan ele alınıp incelenmiştir. Ayrıca günümüz vakıfların düzenlediği rekreasyon faaliyetleri incelenmiş, Osmanlı dönemindeki rekreasyon etkinlikleri ile kıyaslanmıştır. Elde edilen bilgiler sonucunda öneriler sunulmuştur.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Vakıflar: Tanımı, Gelişimi, Özellikleri

Sözlük anlamı “durmak, durdurmak, alkoymak” olan vakıf kelimesi, terim olarak “bir malın sahibi tarafından dini, toplumsal ve hayrı bir gayeye ebediyen tahsisi” dir. Hukuki bir temel ile kurulan vakıf, İslam dininde hayır işlerinin kurumsallaşmış halidir (Günay, 2012). Diğer bir ifade ile vakıf, kişinin kendi tasarrufunda bulunan bir mal veya mülkü, başkalarının yararı için kendi mülkiyetinden çıkartıp, tüzel kişilik haline getirmesidir (Özden, 2004, s.340).

Osmanlı Devleti, sahip olduğu vakıf zenginliğinden dolayı “Vakıf Medeniyeti” olarak da adlandırılmaktadır (Buluş, 2009). Vakıfların Osmanlı'da yaygın bir şekilde kurulmasının temelinde, İslam dininin muhtaç insanlara yardım etme fikri yatmaktadır (Köprülü, 1951). Diğer bir ifade ile vakıf, hayırseverlik geleneğinin kurumsal hale dönüşmüş şeklidir (Ergüder, 2013). Vakıf, ihtiyacı olanlara yardım ederek Allah'a yakınlaşma; ayrıca hayır yolunda halkın şهادetini kazanma aracı olarak görülmüştür (Yediyıldız, 2003, s.39). Vâkfın gayesi, Allah'ın rızasını ve toplumun duasını almaktır (Kodaman,1988). Strachwitz (2013) bu amaçlar dışında, İngiltere gibi ülkelerde hatırlanma veya kişinin kendi üstünlüğünü empoze etme dürtüsüyle de hayır kurumlarının kurulduğunu belirtmektedir.

Vakıf kuruluşları, İslamiyet'e ait bir kurum olarak görülmemelidir. Vakıflar, dünyadaki pek çok devlette mevcut ve bağımsız kurumlardır. İçinde buldukları toplumları, zenginleştirme ve geliştirme amaçlarına sahiptirler (Mdala, 2013). Tarihsel kaynaklardan elde edilen bilgilere istinaden Budizm'de (Ruben, 1942), Babil, Eski Mısır (Akgündüz, 2013), Yunan, Roma, Bizans medeniyetlerinde de vakıflar görülmektedir (Köprülü, 1951). Ayrıca Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden önce de Orta Asya Türk medeniyetlerinde var olduğu bilinmektedir. Türklerde ilk vakıf uygulamaları, Uygurlarda görülmektedir (Özden, 2004, s.341). Bu eski medeniyetlerde ve inanç sistemlerinde, Osmanlı vakıf kuruluşundaki manada

vakf olayı olmasa da sahip oldukları inançlar doğrultusunda mabetlerin ve din adamlarının ihtiyaçlarını gidermeye yönelik, malların tahsis edildiği görülmektedir (Ruben, 1942; Akgündüz, 2013).

Vakıf kuruluşu, hukuksal bir temele dayanmaktadır. Klasik İslam Hukukunda vakfın kaynağı Kur'an ve Sünnettir. "Vakf" kelimesi "Kur'an'da geçmemekle birlikte; anlam olarak iyilik/hayır yapmaya, ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmaya teşvik eden pek çok ayet yer almaktadır". Kur'an'ı Kerim Âl-i İmrân 2/92'de "Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar iyiliğe kavuşmuş olamazsınız." ayeti genellikle vakıf uygulamasına dayanak olarak yorumlanmıştır; ayrıca Bakara 2/261; Bakara 2/267; Kasas 28/77; İnsan 76/8-9; Nahl 16/96 ayetleri vakıflara dayanak olarak gösterilmektedir (Ateş, 2017).

Vakıfların Osmanlı Devleti'nde geniş alanda görülmesinin bir sebebi de Osmanlı'nın idari yapısıdır. Osmanlı'da belediyeçilik anlayışı 1857 yılına kadar yoktu. Bu tarihten önce belediye hizmetleri, kadınlara yardımcı olan "muhtesib"ler tarafından ifa edilirdi (Demirkaya, 1998). Muhtesibler, genelde pazardaki malların fiyatlarını ve tartı aletlerinin kontrolünü gerçekleştirirdi (İnancık, 2004). Pazardaki malların ve tartı aletlerinin kontrolünün dışında Osmanlı'da belediyeçilik hizmetlerinden pek söz edilmeyebilir. Belediyeçilik olmadığı için şehir sakinlerinden herhangi bir vergi alınmaz; devlet de bu hizmetler için düzenli bir kaynak aktarımı yapmazdı. Diğer taraftan bu hizmetlerin yerine getirilmesinde vakıfların önemli bir rolü vardı. Vakıflar şehirlerin güzelleşmesi, imarı, temizliği gibi işlerle de meşgul olmaktadır (Yediyıldız, 2003, s.242).

Batı dünyasında yerelde kilisenin, belediyenin ya da hükümetin yaptığı hizmetleri, Osmanlı'da 1857 yılından önce geniş ölçüde vakıflar yerine getirmişti (Kuban, 1968). Genel olarak, şehrin bütününe ilgilendiren her türlü yapım işi, kuyular, sarnıçlar, suyolları, su kemerleri, sebiller, çeşmeler; okullar, mahalle mektepleri, yüksek tahsil kurumları, kitaplık, kütüphane; hanlar, kervansaraylar, köprüler, sahillerde deniz fenerleri, yüksek geçitlerde ve dağlarda sığınma ve barınma yerleri; mezarlıklar, cami, aşevleri vakıf eserleriydi (Kunter, 1956; Bayyigit, 2001; Kuban, 1968). Her alanda görülebilen vakıf hizmetleri, eğitim-öğretim; yapım, bakım, restorasyon; din, sağlık, güvenlik, ulaşım, temizlik, iktisadi alanlarda yoğunlaştığı görülür. Vakıflar, günümüz belediye hizmetleri dışında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı vb. birçok bakanlığın görevlerini de yerine getirmiştir (Başar, 2017). Yukarıdaki açıklamalara istinaden bugün kamu hizmeti olarak görülen birçok hizmet, Osmanlı'da vakıflar aracılığıyla görülmüştü (Koyunoğlu, 2017, s.107; Kazıcı, 2014, s.113).

Vakıflar, hayır işleriyle dikkat çekmekle birlikte organize yapılardır. Günümüzde insanlar, örgütlü ve organize bir şekilde ortak sorunlarını çözme veya ortak ihtiyaçlarını gidermeye yönelik hareket etmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda dernek, vakıf, menfaat birliği, oda, vb. kuruluşlar şeklinde organize olmaktadır (Talas, 2011). Sivil toplum kuruluşları kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır ve sosyal hizmet amacı taşımaktadırlar. Devletler, sosyal hizmetleri kendi görevleri olarak benimseyene kadar geçen sürede; vakıflar, sosyal hizmetlerin sağlanmasında önemli roller üstlenmiştir (Özdemir, 2004). Osmanlı dönemindeki sivil toplum kuruluşlarından biri de vakıflar olarak kabul edilir (Çaha, 1999, s.121). Vakıf denilince akla ilk gelen cami, mescit gibi ibadethaneler olmaktadır. Oysaki vakfın konusu, sosyal hizmetleri de kapsamaktadır. Yukarıda bahsedilen köprü, çeşme vb. imar hizmetlerinin dışında halkın refahını ve huzuruna yönelik vakıflar da kurulmuştur (Berki, 1981). Vakıflar dini bir görevi yerine getirmenin dışında, sosyo-ekonomik sorunların çözümüne de katkı sağlamıştır (Kunter, 1956; Bayyığıt, 2001; Akbulut, 2007). Dönemin ihtiyaçlarına göre, toplumun gereksinim duyduğu her alanda vakıf yapılmıştır. Böylece sosyal düzen ve ekonomik denge sağlanmıştır (Akbulut, 2007). Diğer bir ifadeyle vakıf kurucularını, vakıf kurmaya iten faktörler arasında toplumun birinci derecede ehemmiyetli ihtiyaçlarını gidermek vardı (Yediyıldız, 2003, s.45).

Vakıflar, sürekli gelir getiren ve bu gelirleri insanlara hizmet için harcayan kuruluşlardır. Böylece, vakıf aracılığıyla yardımların ve hizmetlerin sürdürülebilirliği sağlanmıştır. Vakıfların sahip olduğu dükkânlar, esnaf ve tüccarlara kiralanmakta; kırsal kesimdeki tarlaların kiralaları ile de şehre bir para akışı sağlanmaktadır (İnancık, 2004). Vakıfların şehre gelir getirici bir katkısı olmakla birlikte, sosyal faydalarını da Kodaman (1988): a) Vakıf, serveti sürekli sosyal hizmete dönüştürür, b) Vakıf, serveti toplum yararına kamulaştırır, c) Vakıf, serveti kutsallaştırır, d) Vakıf, maddî servete mana kazandırır, e) Vakıf, özel mülkiyeti ve serveti mazur gösterir ve munisleştirir, e)Vakıf, serveti sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın vasıtası haline getirir, f) Vakıf, toprağın tapusunu millete vererek, toprağı vatanlaştırır, g) Vakıf, insanı insana sömürtmez ve muhtaç ettirmez, şeklinde maddeleştirmiştir. Bunların dışında vakıfların, maddî gücü yetersiz bireylerin topluma kazandırılması, sosyal durumlarının iyileştirilmesi gibi katkıları da söz konusudur (Kazıcı, 2014, s.115).

Yukarıdaki bölüm açıklamalarına istinaden vakfın hayata geçirilmesinde iki amaç gözetildiği görülmektedir. Birincisi, toplumun maddi ve dünyevi ihtiyaçlarının giderilmesi; ikincisi ise kişilerin manevi ve uhrevi mutluluğunun sağlanmasıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde

Türk Vakıfları, toplumsal bir rahatsızlığı tespit etmek, bu sorunu çözmek ve bir daha toplum içerisinde ortaya çıkmasını önlemek üzere kurulmuşlardır (Özden, 2004, s.346).

Vakıflar ve Rekreasyon

Bu araştırma kapsamında önce alanyazınında kamu, ticari ve gönüllü rekreasyon kuruluşlarının tanımı araştırılmış; sonra vakıfların sunduğu rekreasyon etkinlikleri dikkate alınarak, hangi tip rekreasyon kuruluşu niteliğinde değerlendirilebileceği üzerine durulmuştur.

Rekreasyon, ilk bölümde açıklandığı üzere çeşitli şekillerde tanımlanabilmekte ve sınıflandırılabilmektedir. Rekreasyon hizmetleri sunan işletmeler ise kâr amacı dikkate alınarak, ticari, kamu ve gönüllü rekreasyon kuruluşları olarak tasnif edilebilir. Kâr amacı güden rekreasyon işletmeleri, **Ticari Rekreasyon** işletmeleri olarak da adlandırılır. İnsanların ücret karşılığında katıldıkları boş zaman değerlendirme etkinlikleri, ticari rekreasyondur (Hazar, 2014, s.41). Diğer bir ifade ile ücret temelinde kar amacı için önerilen program ve aktivitelerdir (Corders ve İbrahim, 1996, s.11). **Kamu Rekreasyonu** ise kar amacı düşünmeyen kamu kurumlarının değişik yaş, ilgi ve tecrübedeki insanların ihtiyaçlarını karşılamak için düzenlediği boş zaman etkinlikleridir (Corders ve İbrahim, 1996, s.11). Kamu sektörü; yüzme havuzu, park gibi rekreatif etkinlik alanlarına sahiptir ve bu alanlarda halkın sağlıklı yaşama ve fiziksel egzersizler yapabilmeleri adına ücretsiz ya da sübvansede edilmiş fiyatlar uygular. Kamu sektörü, sadece sosyal nedenlerle katılımcıları desteklemeye çalışır (Horner ve Swarbrooke, 2005, s.244).

Gönüllü rekreasyon tanımından önce “gönüllü” kelimesini incelemekte fayda vardır. Gönüllülük, kişilerin içinde yaşadığı topluma karşı duyduğu sorumlulukla herhangi bir beklentisi olmadan bilgi, zaman, beceri, deneyim ve imkânlarını kendi arzusuyla bir amaç doğrultusunda kullanmasıdır (Yucel Kültür Vakfı, 2016). **Gönüllü Rekreasyonu** ise birçok rekreatif faaliyeti organize eden kulüpler, birlikler ve topluluklardan oluşur. Bu rekreasyon alanları, amatör temellidir (Horner ve Swarbrooke, 2005, s.244). Gönüllü organizasyonlar kendi içerisinde iki kısma ayrılır. Birincisinde, birçok aktivite gönüllüler tarafından organize edilir; ikincisinde ise bir hayır kurumunun, gönüllüleri kullanması ile düzenlediği etkinliklerdir. Bu kurumun maaşlı bir yönetimi mevcuttur (Roberts, 2001, s. 34). Birinci şekilde, kişiler günlük yaşamdaki rollerinden sıyrılmakta, gönüllü katıldığı organizasyona koç, eğitmen, antrenör gibi roller üstlenmekte ve tatmin sağlamaktadır (Torkildsen, 2005, s.205). İkincisinde ise golf kursları gibi etkinliklerin sahibi ve yöneticileri örnek verilebilir (Horner ve Swarbrooke, 2005, s.244).

Bugün ikinci gruba giren gönüllü organizasyonlar, İngiltere’de yaygın olarak görülebilmektedir. Bunun tarihsel geçmişine bakıldığında, fakirlere fayda sağlamak için para ya da mülk bağışını teşvik eden Kilise, bu hayratları kendinde toplamıştır. Zaman içerisinde asli görevlerinden uzaklaşan bu hayratları, İngiltere Kralı 8. Henry millileştirmiştir. Millileştirme hareketinden sonra, hayır kurumlarına bağışlanan malların kötüye kullanılmasını engelleyen yasa takip etmiştir. Sonrasında 1853 Sayılı Yardımseverlik Komisyonu kurulmuş, 1960’da ise İngiltere ve Galler için geçerli olan Hayır Kurumları Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre, bir kurumun hayır kurumu sayılabilmesi için, amaç veya amaçlarının tamamen “başkanlarına yardım” özelliği taşıması ve aşağıdaki dört unsurdan en az birini sağlaması gerekmektedir. Bunlar: 1) Yoksulluğun azaltılması, 2) Eğitime katkı, 3) Dinin gelişmesi, 4) Topluma yarar sağlayacak başka amaçlar. Bu başka amaçlar içerisinde boş zaman ve rekreasyon etkinlikleri de bulunmakla birlikte; sanatsal etkinlikler, eğitim kategorisine girebilmektedir (Torkildsen, 2005, s.194). Böylece, İngiltere’de rekreasyon etkinlikleri sunan yardım kuruluşlarının varlığı bir düzene bağlanmıştır. Osmanlı Vakıfları ile İngiltere yardım kuruluşlarının tarihsel ortak yönlerinden biri de “topluma yarar sağlayacak başka amaçlar kapsamına” giren rekreasyon etkinliklerini düzenlenmeleridir.

Osmanlı’da en çok görülen vakıf eserlerden biri camilerdir. Cami veya cami benzeri dini yapılar, ibadethane olma işlevlerinin dışında, şehir halkının buluşma yeridir. Halk buralarda sadece dini vecibelerini yerine getirmez, aynı zamanda ticaret yapmak, eğlenmek ve eşi dostu görmek için de toplanırdı. Evliye Çelebi, Beyazıt Cami etrafındaki dükkânlarda ve ağaçların altında oturan, alışveriş yapan binlerce insandan bahsetmesi bu duruma örnek verilebilir (İnancık , 2004). Diğer bir ifade ile ibadethaneler, dini hayatın yanı sıra sosyal hayatın cereyan ettiği, insanların buluştuğu, alış-veriş yaptığı, sohbet ettiği alanlar olarak da kullanıldığı söylenebilir.

Sosyal hayata dolaylı katkı sağlayan bu vakıfların dışında, sosyal hayata direkt katkı sağlayan vakıflar da vardı. Bunlardan biri, şehirlerin muhtelif yerlerinde park ve bahçeler açan vakıftır (Bayyigit, 2001). Lütfi Efendi’nin Azatlısı tarafından 1754’te İstanbul’da Vildan Hatun adıyla kurulan vakıf, çalışmak kadar dinlenmenin de öneminden bahsetmektedir ve diğer insanları rahatsız etmeme adabıyla yaz ve kış aylarında halkın kullanılabileceği bir parkı hayata geçirmiştir (Türker, 2007, s.19). Bundan başka okul öğrencileri, esnaf çırak ve kalfaların bahar aylarında yeşil kırlara ve çiçekli sahalara götürülüp gezdirilmesi ve mesire alanında ziyafet verilmesi, bayram ve şenlik günlerinde şehir ve kasabalarda top atılmak suretiyle ahalinin neşe ve sevincinin arttırılması amacıyla vakıflar kurulmuştur (Kunter, 1956). Örneğin

1731 yılında İstanbul'daki Kaşıkçı Mustafa Efendi bin Ahmed vakfı, kurduğu mektepte okuyan öğrencileri, öğretmenleri ile her yaz pikniğe götürülmesini sağlamıştır (Türker, 2007, s.7).

Vakıflar, yardım kuruluşları olduklarından katılımcılardan herhangi bir ücret alınmamaktadır; ayrıca 19 yy'a kadar belediyeçilik hizmetlerinin vakıflar aracılığıyla yerine getirilmesi, büyük vakıf eserlerinin padişah ve saray eşrafı tarafından gerçekleştirilmesi, vakıfların birer kamu hizmeti olarak değerlendirilebilmesini sağlamaktadır. Osmanlı'daki vakıf kuruluşlarına karşı eleştiri de söz konusudur. Bazı vakıfların maddi ya da ayni yardım yapmaları ile yardım edilen kişileri çalışmamaya ittiğinden söz edilmektedir (Buluş, 2009). Bu söyleme karşılık, Koyunoğlu (2017) vakıfta çalışabilme koşullarından birisinin, kişilerin güzel ahlaka sahip olması gerekliliğinden bahseder. Böylece vakıflar, güzel ahlakın yayılmasına neden olmaktadır. Vakıflar, yardım edilen kişinin ahlaklı bireylerden etkilenecek rol model edinmesini sağlamaktaydı. Böylece yardım alanlar, çalışkan ve erdemli bireyleri örnek alarak, onlar gibi olabiliyorlardı.

Vakıfların Rekreatif Faaliyetleri

Vakıflar, kamu ya da gönüllü kuruluşlar olarak değerlendirilebilmektedir. Her iki durumda da toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda bir sorunu ortadan kaldırmak için kurulmuşlardır. Bu çalışmada Osmanlı dönemi vakıfları, kamu kurumu niteliğinde değerlendirilmiştir. Vakıfların yol, köprü, su şebekesi vb. alt yapı niteliğindeki günümüz belediye hizmetlerini ve bazı bakanlık hizmetlerini yerine getirmesi kamu niteliğinde sayılmasının bir gerekçesidir. Vakıfların genelde devlet erkani tarafından kurulması da diğer bir gerekçedir. Osmanlı dönemi vakıfları, rekreasyon etkinliklerine yönelik spor, kütüphane, park-bahçe, gezi, sağlık gibi hizmetler de sunmuştur.

Vakıflar ve Spor Hizmetleri

Rekreasyon, diğer bir deyişle boş zaman etkinlikleri, izleyici olarak veya etkinlikte rol alma durumuna göre; etken rekreasyon veya edilgen rekreasyon olarak sınıflandırılır. **Etken (Aktif) Rekreasyon**, insanların dinamik, aktif bir şekilde, aktiviteyi deneyerek boş zaman etkinliklerini gerçekleştirmeleridir. Aktif rekreasyona yüzme, golf oynama, resim yapma vb. örnek verilebilir (Akesen, 1978, s.36). **Edilgen (Pasif) Rekreasyon** ise, insanların aktif rol almadan, izleyici (seyirci) olarak katılım sağladıkları etkinliklerdir. Edilgen rekreasyona müzik dinleme, sanatsal gösterileri ve spor karşılaşmalarını izleme, örnek verilebilir (Hazar, 2014, s.37).

Etken veya edilgen bir aktivite olarak spor, bir yandan sosyal diğer yandan kültürel ve ekonomik kalkınmanın öncelikli ögesi olan "insan" ın ruh ve beden sağlığını geliştiren temel etkinliklerden birisidir. Diğer taraftan çok önemli bir eğitim ve toplumsallaşma aracı olarak kabul edilmektedir (Üstündağ, Devocioğlu ve Akarsu, 2011). Türklerde spor, göçebeliliğin etkisi ile ortaya çıkmıştır. Göçebe hayatın her an savaşa hazır olma zorunluluğu ve savaşların bedensel güce dayanması nedenleriyle spor gelişmiştir (İmamoğlu, Taşmektepligil ve Türkmen, 1997). Osmanlı'daki en yaygın spor etkinlikleri arasında ata binme, okçuluk ve güreş yer almaktadır. Göçebe kültüründen gelen Osmanlı halkı, ata binme ve ok atma hünelerini korumuş ve her daim uygulayıcısı olmuştur (Atalay ve Akbulut, 2013).

Göçebe yaşam tarzının bir uzantısı ve Osmanlı savaş kültürünün uzunca bir süre parçası olan okçuluk, Osmanlı'nın günlük yaşamında vatandaşlarının temel etkinliklerinden biri olmuştur. Spor Tekkeleri, başta okçuluk olmak üzere ahlak ve kişilik açısından terbiyenin ve talimin bir arada yürütüldüğü, üste saygısızlığın kabul edilmediği, sevginin temel alındığı kardeşlik kurumlarıdır (Yönel ve Türkmen, 2017). Okçuluk, Kur'an ayetleri ve hadisler temel alınarak, Osmanlı'da vakıflar aracılığıyla yaygınlaşmıştır. Osmanlı'da okçuluk sadece bir spor olarak görülmemiştir. Sporcular, bedenlerini idmanlarla geliştirirken; sporcuların ruhlarını da ahlaklı üstatlar terbiye etmiştir (Özkafa, 2018). Spor okulu niteliğindeki okçu tekkelerinin arazileri ise yarışmalar zamanında halkın bir araya geldiği, yarışmalar dışında sünnet törenlerinin yapıldığı, çeşitli merasimlerin düzenlendiği, halkın kaynaşma, toplanma alanı olarak da işlev görmüştür (Okçular Vakfı).

Sporcuların tekke, zaviye gibi adlar altında eğitim görmesi, bu kuruluşların dini bir kuruluş gibi algılanmasına sebep olabilmektedir. Bununla birlikte tarihsel kayıtlara dayanarak sporcu yetiştiren vakıfların, kendi uğraş alanlarında birer teknik spor okulu olduğu söylenebilir (Kunter, 1956). Okçuluk gibi güreş tekkeleri de birer okul niteliğinde Osmanlı'da yaygındır. Bu spor tekkeleri arasında Selçukludan miras kalan ve Osmanlı döneminde hayatını devam ettirenler de bulunmaktadır. Dede Baba Zaviyesi, Pehlivan Gazi Zaviyesi, Ahi Pehlivan Zaviyesi, Selçuklu mirasıdır. Bunların dışında Osmanlı'da kurulan Bursa Güreş Tekkesi, Bursa Ahmed-i Dâ'î Güreş Tekkesi, Edirne Şeyh Cemalettin Güreşçiler Tekkesi, Fatih Sultan Mehmet'in Kemankeş Tekkesinden sonra açtığı ikinci tekke ve İstanbul'daki ilk güreş tekkesi olan İstanbul Şuca Tekkesi; İstanbul Pehlivan Demir Tekkesi, Manisa Pehlivan Tekkesi mevcuttu. Osmanlı topraklarında 30'a yakın tekke, güreş ile ilgilenmekteydi (Türkmen ve Demirhan, 2014). Osmanlı'da, her an savaşa hazır olma düşüncesiyle, sporcu eğitimine önem verilmiştir. Bundan dolayı okçu ve güreşçi yetiştiren vakıflar kurulmuştur.

Vakıflar ve Kütüphane Hizmetleri

Kütüphaneler, Karahanlılardan Osmanlı İmparatorluğu'na kadar Anadolu üzerinde hâkimiyet kurmuş devletlerin eğitim-öğretim, kültürel ve bilimsel yaşamında 1.000 yıllık geçmişi olan sosyal kurumlardır (Anameriç, 2006). Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde 500'e yakın vakıf kütüphaneleri kurulmuştur. Bu kütüphaneler, padişahlar, valide sultanlar, devlet adamları, ilim adamları ve din adamları ile kitap ve kütüphaneye önem veren diğer hayır sahiplerinin vakıf eserleridir. En çok kütüphane sırasıyla; İstanbul, Bursa ve Edirne'de yer almaktaydı (Çavdar, 2006). Bu şehirlerin dışında Medine'de Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey kütüphane kurmuş ve 5.000 cilt kitap vakfetmiştir (Kunter, 1956). Trabzon yöresinde, Yavuz Sultan Selim'in annesi Ayşe Gülbahar Hatun adına 1514 yılında Zaganos Köprüsü'nün yakınındaki bir külliye içerisinde Hatuniye Kütüphanesi; Of'un Uğurlu (Çifaruksa) beldesinde, Gümüşhaneli Hacı Ahmed Ziyaüddin Efendi tarafından 1866 tarihinde kendi adına kurmuş olduğu Hacı Ahmed Efendi Kütüphanesi (Alikılıç, 2001) gibi birçok vakıf kütüphanesi örnek verilebilir.

Kitaplar, insanların bilgi beceri, düşünce hayal gücünü güçlendiren birer kaynaktır. Thebes kütüphanesinin duvarındaki "Ruhlara Şifa Yeri" yazısının yazıldığı andan bugüne değin kitapların ruha, düşünceye olan etkisi *terapötik* bir yöntem olarak kullanılmış ve buna da Biblioterapi denmiştir (Karaköse ve Karaköse, 2011, s.32). Biblioterapinin dini etkilerden dolayı doğduğundan da bahsedilmektedir. Abbasi halifesi El- Mansur tarafından yapılan ve bir vakıf eseri olan hastanede, gündüz ve gece Kur'an okunması buna örnek gösterilebilir (McDaniel, 1959, s.585). Osmanlı'da kitaplar ve kütüphaneler maddi durumu iyi olmayan, okumaya meraklı, eğitiminde başarılı olmak isteyen, okuma yazma bilen herkesin yararlanabildiği alanlar olarak dikkat çekmektedir. Osmanlı'da çok rastlanan yapı türlerinin biri de kütüphaneler olması, boş zaman değerlendirmede kitaba verilen önem olarak görülebilir.

Vakıflar ve Terapötik Rekreasyon Hizmetleri

Tarihsel kayıtlarda çeşitli rekreatif etkinliklerin hastalıkları tedavi etmede kullanıldığı görülmektedir. M.Ö. 3000'li yıllarda Çin'de solunum, oturma, yatma ve ayakta durma pozisyonlarını birleştiren serbest stil jimnastik formları; hareketsizliğe dayalı hastalıkların tedavisi için kullanılıyordu. Antik Yunan döneminde rekreasyon, halkın genelinde kabul görmüş ve hastalıkların tedavisi için bir teknik olarak kabul edilmekteydi (Kraus ve Shank, 1992, s.4-5). Bazı medeniyetlerin tedavi yöntemleri ise çok sertti. Roma imparatorluğunun

çöküşünden sonra akıl hastası, zihinsel engelli, sakat veya diğer engelli kişilerin tedavisi, son derece zalim ve cezalandırıcı şekilde yapılmaktaydı. Engellere sahip kişilerin tanrılar tarafından lanetlenmiş oldukları düşünülmekteydi. Özellikle akıl hastaları, çeşitli işkencelerle tedavi edilmeye çalışılmaktaydı (Kraus,1983,s.21).

Eski inançların aksine İslam, sağlıklı yaşama önem veren, kişi hastalığında tıbbi tedaviyi emreden bir dindir. İslam medeniyeti, fiziki hastalıkların tedavisi dışında psikolojik rahatsızlıkların tedavisini de önemseniyordu (Kazıcı, 2014, s.195-197). Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beyliklerinden Osmanlı'ya intikal eden Kayseri Gevher Nesibe (1205), Divriği'de Turan Melik (1205), Sivas İzzeddin Keykavus (1217), Çankırı'da Cemaleddin Ferahlala (1238), Konya'da Kemaleddin Karatay (1255) hastaneleri vardı. Bunların yanı sıra Bursa Yıldırım Beyazıt (1399), Edirne'de ikinci Beyazıt tarafından kurulan akıl ve ruh sağlığına yönelik Bimarhane, Fatih Sultan Mehmet'in darüşşifası, Süleymaniye Külliyesindeki darüşşifahane, Kanuni'nin eşi Hürrem Sultan için yapılan darüşşifa, bugün dahi hizmet veren II. Mahmut'un eşi Bezmialem Sultan adına inşa edilen hastane, vakıf geleneği ile yapılmıştı (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1973, s.152; Kazıcı, 2014, s.198).

Türkler, daha Selçuklular döneminden itibaren, akıl hastalıklarının tedavisi için bugün dahi çok ileri bir düzeyde sayılabilecek şifahaneler kurmuşlardır. Bu şifahanelerde dönemin çok ileri tedavi metotları uygulanmıştı. Selçuklu şifahanelerinden Kayseri Gevher Nesibe Darüşşifası, Sivas İzzeddin Keykavus Darüşşifası, Amasya Darüşşifası, Nureddin Hastanesi, Turan Melik Darüşşifası; Osmanlı döneminde: Süleymaniye Darüşşifası, Fatih Darüşşifası, Edirne Darüşşifası ve Enderun Hastanesi müzik ile hastalıkların tedavi edilmeye çalışıldığı, dönemin hastaneleridir (Altınölçek, 2016, s.74-87; Erer ve Atıcı, 2010). Korku, heyecan, kuşku ve ruhsal bunalım geçiren hastaların nabız atışlarındaki değişim ve bunun meydana getirdiği ruhsal huzursuzluk üzerinde durulmuştur. Hastalara çeşitli melodiler dinletilir ve bu arada nabız atışları da kontrol edilerek, hastaya uygun olan müzik bulunurdu. Aynı hastalığa sahip olanlar bir araya getirilerek, uygun şarkıyla tedavi edilirdi. Hastalara, hoşlanacakları şarkılar kadar hastaların beğendikleri müzik aletlerine de önem verilirdi (Altınölçek, 2016, s.65). Hastane hizmetleri için yapılan vakıflar dışında, Ekmekçi Ahmed Nureddin gibi sağlığın temiz hava ile başladığına karar vererek, Bebek'teki ailesine ait köşkü halkın temiz hava alabilmesi için vakıf haline döndüren mal sahipleri de mevcuttu (Türker, 2007, s.10).

Yeni Vakıfların Rekreasyon Faaliyetleri ve Osmanlı Dönemi Vakıfları ile Karşılaştırılması

Vakıf geleneği, Selçukludan Osmanlıya, Osmanlıdan Cumhuriyete miras kalmış ve günümüzde de devam etmektedir. Günümüz 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda vakıfların kuruluşu, işleyişi ve çeşitleri; 5737 Sayılı Kanun'da ise vakıfların yönetimi, denetimi vb. konular hakkında hükümler yer almaktadır. Bu kanunlara istinaden vakıfların düzenli bir şekilde denetimi sağlanmıştır. Vakıfların denetimi ve bazı vakıfların yönetimi konusunda Vakıflar Genel Müdürlüğü, yetkili kılınmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda olan vakıflar, Tablo 1'de türlerine göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 1: Vakıf Türleri ve Dağılımı

Vakıf Türü	Adet
Mülhak Vakfı	256
Cemaat Vakfı	167
Esnaf Vakfı	1
Yeni Vakıf	5.268
Yurtdışında Kurulan Vakıfların (Yabancı Vakıflar) Türkiye'deki Şube/Temsilcilik Sayısı	17

Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2019)

Tablo 1'deki Mülhak vakfı: Medeni Kanun'un kabulünden önce kurulmuş ve yönetiminde vakfeden kişinin soyundan gelen birinin bulunduğu vakıflardır. Diğer bir ifade ile Osmanlı döneminde kurulmuş, faaliyetlerine devam eden ve yönetimi başında vakfeden kişinin soyundan gelen birinin bulunduğu vakıftır.

Cemaat vakfı: Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıfları,

Esnaf vakfı: 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun yürürlüğünden önce kurulmuş ve esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilen vakıfları,

Yeni vakıf: Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıflardır (Vakıflar Kanunu, 2008). Diğer bir ifade ile Medeni Kanun'un kabulünden sonra kurulmuş vakıflardır.

Gökşen'in (2019) Cumhuriyet dönemi vakıflarına yönelik yapmış olduğu çalışmada: Vakıfların çok azında maaşlı ve uzman yöneticilerden oluşmuş profesyonel bir yönetim bulunduğu, yöneticilerin birçoğunun gönüllülük esasına göre çalıştığı belirtilmiştir. Ayrıca yeni vakıfların mali yapısını inceleyen Aydın (2019), vakıfların gelirlerini temelde üç

kaynaktan sağladığını belirtmektedir. Bunlar, mali sektörden sağlanan finansal gelirler (faiz, fon ve döviz kur gelirleri), hane halkından ve özel sektör kuruluşlarından sağlanan bağış ve yardımlar ile ana faaliyet konusuna bağlı diğer (kira ve işletme) gelirleridir.

Tablo1’de Cumhuriyet döneminde 5.268 adet yeni vakfın kurulduğu görülmektedir. Tablo 2’de ise yeni vakıfların sosyal yardımlaşma ve dayanışma ile çevre koruma konusunda alt sınıflara ayrıldığı görülmektedir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2019).

Tablo2: Yeni Vakıflar; Vakıf Çeşitleri Şube ve Temsilcilikler

Yeni Vakıf Çeşitleri	Vakıf Sayısı
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	1.003
Çevre Koruma Vakıfları	13
Diğer Yeni Vakıflar (Çok amaçlı vakıflar)	4.253 (2.057 şube, 982 temsilcilik)

Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2019) düzenlenmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde, vakıf kurumu sadece dini hizmetleri yerine getirmekle kalmamış, bunun çok ötesinde, eğitim, öğretim, sağlık, sosyal hizmetler, yol su, köprü, han, hamam ve kervansaray gibi kamunun ağırlıklı olduğu ekonomilerde kamu kuruluşlarınca yerine getirilen pek çok hizmetler vakıflar eliyle yapılmıştır (Aydın, 2019). Osmanlı dönemindeki vakıfların sahip olduğu mal varlıkları Tablo 3’te gösterilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde kamusal hizmet niteliğindeki yapıların ağırlıklı olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 3: Osmanlı Döneminden Kalma Vakıfların Mal Varlıkları

Tür	Sayı
Camiler	49
Kilise ve Sinagog	70
Öğrenci yurtları	62
İşhanları	135
Otel ve kervansaraylar	999
Türbeler	1234
Çeşme ve şadırvanlar	281
Bedestenler	42
Köşkler	14
Köprüler	43
İş merkezleri	9
Okullar	174
Aşevleri	35
Rasathane	10
Sebil şadırvan	37
Namazgâh	9
Kütüphane	14
Termal kaplıcalar	7

Diğer	1300
Toplam	4524

Kaynak: (Aydın, 2019)

Günümüzdeki vakıfların Osmanlı'daki gibi birçok mal varlığı bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü, herhangi bir sınıf ayrımı yapmadan vakıfları, sahip oldukları tesisler bazında inceleyerek aşağıdaki tabloyu hazırlamıştır. Vakıfların günümüz sosyal hayatını şekillendiren ve birer ihtiyaç şeklinde yorumlanabilecek her alanda faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Tablo 4: Tesis/ Müessese Sahibi Olan Vakıfların, Yıl Bazında Dağılımı (2014-2018)

Tesis/ Müessese	Yıl/ Vakıf Sayısı				
	2014	2015	2016	2017	2018
Yurt/Pansiyon	211	215	204	199	201
Misafirhane	124	129	116	115	118
Kamp tesisi/ Dinlenme tesisi	16	17	16	17	15
Kreş ve Gündüz Bakımevi	13	19	23	24	23
Yatılı Çocuk Yuvası/ gençlik merkezi	14	16	13	15	13
Sığınma evi/ kadın Misafirhanesi	5	7	8	6	6
Huzurevi	14	14	14	14	17
Aşevi/aş ocağı	96	101	93	92	96
Hastane/Dispanser/Sağlık/ Rehabilitasyon merkezi	13	12	15	14	18
Kütüphane	152	150	146	155	147
Okuma odası/kitaplık	145	150	144	157	157
Eğitim/kurs tesisi	114	128	127	126	131
Dershane	25	26	23	27	24
Sergi salonu	36	40	43	52	47
Konferans salonu	144	138	144	144	129
Spor sahası	31	32	31	32	31
Spor salonu	25	27	27	29	25
Lokal	33	30	26	27	33
Dini eğitim/Kuran kursu	136	132	137	148	144
Özürllüler Okulu/Çocuk Terapi merkezi	5	7	8	6	9
Anaokulu/İlköğretim Okulu/Lise	34	38	35	38	33
Üniversite (fakülte/yüksekokul)	48	45	41	44	49
Diğer [belirtiniz]	183	163	162	155	182
TOPLAM	1.617	1.636	1.596	1.636	1.648

Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2019 b)

Vakıfların sahip olduğu tesisler ile asli hizmetleri arasında bir paralellik olduğu söylenebilir. Hizmet ettiği alanda daha iyi hizmet verebilmek için belirli tesislere sahip olması beklenir. Bu çerçevede Tablo 4 incelendiğinde vakıflar; kreş ve gündüz bakımevi, yurt/pansiyon, lokal, eğitim kurumları, hastaneler gibi tesislerle günümüz ihtiyaçlarını gidermeye yönelik hizmetler vermektedir. Bu hizmetler içerisinde rekreasyon hizmetlerinin de varlığı dikkat çekmektedir.

Kamp ve dinlenme tesisleri, spor sahaları ve spor okulları, kütüphane ile boş zamanların değerlendirilebildiği alanlar; çocuk terapi merkezi ve rehabilitasyon hizmetleri ile de terapötik rekreasyon konusunda hizmetlerin sunulduğu görülmektedir.

SONUÇ

Vakıflar, Osmanlı Devleti'nin vazgeçilmez kurumlarıydı. Kültürel birer miras olan vakıflar, günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı şekilde hizmetlerine devam etmektedir. Tarihsel bağlamda vakıflar, yaptığı hizmetler ile dönemin ihtiyaçlarını gidermiştir. Bu ihtiyaçlar, öncelikle dini vecizelerin rahat bir şekilde yerine getirilmesi üzerinedir. Sonrasında ise vakıflar, toplumun ihtiyaç duyduğu ekonomik ve sosyal alanlarda var olmuşlardır ve olmaya devam etmektedir.

Araştırmadan elde edilen bilgilerden yola çıkarak; Osmanlı vakıfları, sunduğu rekreasyon hizmetlerinden herhangi bir ücret almamaları, kişinin ve toplumun refahını yükseltmeleri sebebiyle kamu hizmeti niteliğindedir. Osmanlı'da yerel yönetim anlayışının 19. yy'da başlaması, bu tarihten önceki tüm hizmetler gibi rekreasyon hizmetlerinin de vakıflar aracılığıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Kamu olarak değerlendirilmesinin bir diğer sebebi de büyük ve maliyetli olan vakıf eserlerin saray zümresince yapılmasıdır. Ayrıca Osmanlı toprakları, padişah ve erkek çocuklarının malı sayılmaktadır.

Osmanlıdaki vakıf eserleri arasında, günümüz Türkçesi ile hastaneler, kütüphaneler ve spor okulları yer almaktadır. Bugün *terapötik* rekreasyonun bir alt dalı olarak nitelendirilen ve hastaları müzik ile tedavi etmeyi amaçlayan müzik terapi, Osmanlı hastanelerinde uygulanmaktaydı. Günümüzde de benzer şekilde vakıfların terapötik rekreasyon kapsamında rehabilitasyon merkezleri ve çocuk terapi merkezi gibi tesislere sahip olduğu ve hizmet verdiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında vakıfların sunduğu rekreasyon hizmetlerinden birinin spor olduğu görülmektedir. Osmanlı'da günümüzdeki güreş spor okulu, okçuluk spor okulu niteliğinde değerlendirilebilecek vakıflar kurulmuştu. Böylece savaş zamanlarında ihtiyaç duyulan askerlerin ve ahlaklı bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştı. Aynı zamanda vakıflar, sahip oldukları tesisleri, özel günlerde halkın kullanımına açarak, sosyal hayatın canlanmasına da etkili olmuşlardı. Vakıflarda yetişen sporculardan herhangi bir ücret alınmamakta, aksine ihtiyaçlarının giderilmesiyle kamusal bir hizmet sunulduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında vakıfların sunduğu bir diğer rekreasyon hizmeti de kütüphanelerdir. Osmanlı'daki kütüphaneler, okulların, tekke, zaviye veya külliyelerin bir uzantısı olarak,

öğrencilerin yararlanması ve kendilerini geliştirmesi için kitapları ile bağışlanarak kurulurdu. Osmanlı'da halkın boş zamanlarında gezinti yapabilmesi için park ve bahçelerin düzenlenmesi, okul çocuklarının pikniğe götürülmesi gibi konularda hizmet veren vakıflar da mevcuttu. Günümüzdeki vakıflar ise kamp ve dinlenme tesisleri, kütüphane, spor sahası, spor tesisleri ile Osmanlı'dan kalan rekreatif hizmet anlayışının günümüz koşullarına adapte edilerek devam ettirildiği görülmektedir.

Belediye hizmetlerinin gelişmesi, merkezi otoritenin güçlenmesi ile vakıfların kamusal özelliklerinin azaldığı; bununla birlikte gönüllü katılım ve yardım esası ile vakıfların kurulması ve işletilmesine bağlı olarak gönüllü rekreasyon hizmeti verdiği söylenebilir. Diğer bir ifadeyle Osmanlı döneminde kamusal rekreasyon kapsamında değerlendirilen vakıflar, günümüzde gönüllü rekreasyon kapsamında değerlendirilebilir. Vakıflar, gönüllülük esasına dayalı yönetilmekte, düzenlenen organizasyonlarda görev almak isteyenler içinde gönüllülük esası katılım sağlanabilmektedir.

Osmanlı'da parklar oluşturarak insanların dinlenmesini sağlayan, kütüphaneler kuran, çocukları gezilere götüren vakıfların kurulması, Osmanlı'nın boş zamanı değerlendirme ve kişilerin refahına katkı sağlama konusunda bilgi sahibi olduğu yargısına ulaşılabilir. İngiltere'de 1600'lü yıllarda kurumsallaşmaya başlayan yardımseverlik anlayışının Osmanlı'da daha öncesinden kurumsallaştığı ve halkın refah seviyesini artırmayı amaçladığı görülmektedir.

Bugüne kadar yerel alanyazınında rekreasyon araştırmaları, genelde halk kültürü bazında incelenmiştir. Bu çalışma, Osmanlı vakıf etkinliklerini kamusal rekreasyon çerçevesinde tarihsel bir perspektifle incelemiş ve günümüz vakıfları ile karşılaştırılmıştır. Osmanlı vakıf kuruluşları, kamusal rekreasyon hizmetlerini yerine getirdiği, bu hizmeti hayır şeklinde herhangi bir ücret almadan yaptığı kurumlardır.

Vakıflar, günümüzde maddi durumu yetersiz kişilere hizmet vermekle birlikte, dezavantajlı grupların dezavantajlarını ortadan kaldırmak, hafifletmek, sosyal hayatta yer almalarını sağlamak vb. amaçlarla da kurulabilmektedir. Bu tür vakıflar, genelde sağlık dezavantajına sahip gruplar için kurulmaktadır. Otizm, down sendromuna sahip bireylerin bireysel gelişimi, topluma adapte edilmesi için tesisler kurulmakta ve buralarda terapötik rekreasyon kapsamında hizmetler verilebilmektedir.

Vakıf kayıtlarının Osmanlıca yazılması, rekreasyon uzmanlarının yeni bilgilere ulaşması açısından tarih uzmanları ile çalışmasını gerekli kılmaktadır. Bundan sonraki çalışmalarında,

vakıfların düzenlediği rekreasyon etkinliklerinde, organizasyon yapısının dikkate alınması ve araştırılması alana katkı sağlaması açısından önemlidir.

Kaynakça

- Akbulut, İ. (2007). Vakıf Kurumu, Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi. *Vakıflar Dergisi*, 30, s. 61-72.
- Akesen, A. (1978). *Türkiye'de Ulusal Parkların Açık hava Rekreasyonu Yönünden Nitelikleri ve Sorunları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi.
- Akgündüz, A. (2013). İslam Vakıf Hukukunda Terminoloji ve Gaye. *Dünya Vakıflar Konferansı*, İstanbul: T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, 25-40.
- Alikılıç, D. (2001). Tarih Boyunca Trabzon Havalisinde Kütüphaneler. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(17), s. 305-312.
- Altınöğçek, H. (2016). *Müzikle Tedavi* (2. b.). İstanbul: Kitabevi.
- Anameriç, H. (2006). Osmanlılarda Kütüphane Kültürü ve Bilimsel Yaşama Etkisi. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*(19), s. 53-78.
- Ardahan, F. (2016). Gönüllülük ve Rekreasyon. S. Karaküçük içinde, *Rekreasyon Bilimi* Ankara: Gazi Kitabevi. (s. 67-94).
- Atalay, A., & Akbulut, A. K. (2013). Türk Spor Kültürünün Eşsiz Örneği: Okçular Tekkesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 144-154.
- Ateş, N. (2017). Osmanlı'da Vakıf-Küllüye-Şehir İlişkisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26(2), s. 151-164.
- Aydın, D. (2019). *Cumhuriyet Dönemi Vakıfları: Tarihi Bir Bakış ve Vergi Muafiyetine Sahip Vakıfların Mali Krizi*. TUSEV [URL: [www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Cumhuriyet_Donemi_Vakiflari_ve_Vergi_Muafiyetine_Sahip_Vakiflarin_Mali_Analizi_\(1\).pdf](http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Cumhuriyet_Donemi_Vakiflari_ve_Vergi_Muafiyetine_Sahip_Vakiflarin_Mali_Analizi_(1).pdf)] (Erişim tarihi 22.08.2019).
- Başar, F. (2017). Sunuş. *Vakıf ve Sivil Toplum*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 9-12
- Bayyığıt, M. (2001). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kurumu Olarak Vakıflar. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(11), s. 59-66.
- Berki, Ş. (1981). Vakıflar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 38(1), s. 133-164.
- Buluş, A. (2009). Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(16), s. 20-36.
- Corders, K. A., & İbrahim, H. (1996). *Applications in Recreation and Leisure, For Today and The Future*. Newyork: Mosby.
- Çaha, Ö. (1999). İslam ve Sivil Toplum. Y. Apaydın, N. Barry, Ö. Çaha, Ö. Demir, D. Doering, C. Kukathas, & M. K. Özgen (Ed.), *İslam, Sivil Toplum, Piyasa Ekonomisi*, Ankara: Liberte, s. 115-126
- Çavdar, T. (2006). Vakıf Kütüphaneleri. *Vakıflar Dergisi Özel Sayısı*, s. 54-57.

- Demirkaya, Y. (1998). Osmanlı Devletinde Belediye (Hisbe) Teşkilatı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (41-42), s. 303-318.
- Ducourneau, G. (2016). *Müzik Terapisi İlkeleri*. (A. Özyıldız, Çev.) Ankara: Nobel.
- Erer, S., & Atıcı, E. (2010). Selçuklu ve Osmanlılarda Müzikle Tedavi Yapılan Hastaneler. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 36(1), s. 29-32.
- Ergüder, Ü. (2013). Vakıfların Değişen Rolü. *Dünya Vakıflar Konferansı*, İstanbul: T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, 57-62
- Günay, M. H. (2012). Vakıf. T. D. Vakfı içinde, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 42, s. 475-479). doi:https://islamansiklopedisi.org.tr/vakif#1
- Gökşen, F. (2019). *Türkiye'deki Vakıfların Niteliksel Değerlendirilmesi*. TUSEV. [URL: www.tusev.org.tr/usrfiles/files/Turkiyedeki_Vakiflarin_Niteliksel_Degerlendirmesi_(1).pdf] (Erişim tarihi: 22.08.2019).
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A., & Dinç, Y. (2009). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Ankara: Detay.
- Hazar, A. (2014). *Rekreasyon ve Animasyon*. Ankara: Detay.
- İmamoğlu, O., Taşmektepligil, Y., & Türkmen, M. (1997). Türk Kültüründe Spor. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), s. 145-150.
- İnancık, H. (2004). İstanbul: Bir İslam Şehri. (İ. Kalın, Çev.) *Marife*(2), s. 309-325.
- Kazıcı, Z. (2014). *Osmanlıda Vakıf Medeniyeti*. İstanbul: Kayıhan.
- Kodaman, B. (1988). Vakfın Sosyal Yönü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, s. 1-4.
- Koyunoğlu, H. H. (2017). Osmanlı'dan Günümüze vakıfların Sivil Toplum Katkısı. *Vakıf ve Sivil Toplum*, İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü, s. 93-110.
- Köprülü, B. (1951). Tarihte Vakıflar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 8(3), s. 479-518.
- Kraus, R. (1983). *Therapeutic Recreation Principles and Practices*. Philadelphia: Saunders Collage Publishing.
- Kraus, R., & Shank, J. (1992). *Therapeutic Recreation Service Principles and Practices*. USA: Wcb.
- Kuban, D. (1968). Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler. *Vakıflar Dergisi*, s. 53-73.
- Kunter, H. B. (1956). Türk Vakıflarının Milliyetçilik Cephesi. *VakıflarDergisi*, 3, s. 1-11.
- Kurtuldu, K. (2015). Müziğin Gücü. Z. Nacakçı, & A. Canbay içinde, *Müzik Kültürü* (s. 35-56). Ankara: Pegem.
- McDaniel, W. B. (1959). Bibliotherapy— Some Historical and Contemporary Aspects. *Ala Buletin*(50), s. 584-589.
- Mdala, A. O. (2013). Defining The Term Foundation: A Malawian Experience. *Dünya Vakıflar Konferansı*, İstanbul: T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü. 89-96

- Medeni, T. (2006). The Living Tradition of "Yaren Talks" as an Indigenous Community of Practice in Today's knowledge Society. E. Coakes, & S. Clarke (Ed.), *Encyclopedia of Communities of Practice in Information and Knowledge Mangement*, Hershey: Idea Group. (s. 353-356).
- Okçular Vakfı. (tarih yok). [URL:<http://www.okcularvakfi.org/istanbul-Okmeydani-ve-Okcular-Tekkesi-s-18>] (Erişim 10 Mart 2019).
- Özdemir, S. (2004). Kar Gütmeyen Kuruluşlar (KGK) ve Sosyal Refahın Sağlanmasında Artan Rolü. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(48), s. 129-161.
- Özden, Ö. H. (2004). Türk Vakıf Kurumunun Duygusal ve Felsefi Temelleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), s. 339-349.
- Özkafa, F. (2018). Okçuluk ve Hat Sanatı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), s. 1642-1672.
- Roberts, I. (2001). *Advanced Leisure and Recreation*. Heinemann: Oxford.
- Ruben, W. (1942). Buddhist Vakıfları Hakkında. *Vakıflar Dergisi*, 2, s.173-181.
- Saçcan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*. İzmir: Cumhuriyet Basımevi.
- Say, A. (2010). *Müzik Nedir, Nasıl Bir Snattır?* (2. b.). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Stebbins, R. (1992). *Amateurs, Professionals ans Serious Leisure*. Montreal & Kingston : McGill-Queen's University Press .
- Stebbins, R. A. (1996). Volunteering: A Serious Leisure Perspective. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25(2), s. 211-224.
- Stebbins, R. A. (2016). *Serbest Zaman Fikri*. Ankara: Nobel.
- Strachwitz, R. G. (2013). What is a foundation? A Historical and Transcultural Perspective. *Dünya Vakıflar Konferansı*, İstanbul: T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, 71-88.
- Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (29), s. 387-401.
- Tezcan, M. (1977). *Boş Zaman Sosyolojisi*. Ankara: Doğan Matbaası.
- Torkildsen , G. (2005). *Leisure and Recreation Management* (5. b.). London: Routledge.
- Türker, T. (2007). *İlginç Vakıflar*. Ankara: T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Türkmen, M., & Demirhan, B. (2014). Osmanlı Güreş Tekkeleri ve Fonksiyonelliği. *Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları Uluslararası Sempozyumu*, 162-173.
- Üstündağ, Ö., Devocioğlu, S., & Akarsu, E. (2011). Spor ve Rekreasyon Alanlarının Şehir Planlamasındaki Yeri ve Önemi. *International Advanced Technologies Symposium*, Elazığ, 31-34.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü (2019). VAKIFLARIN TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI_07.08.2019 [URL: www.vgm.gov.tr] (Erişim tarihi: 22.08.2019)

- Vakıflar Genel Müdürlüğü (2019 b). KAR AMACI OLMAYAN TESİS MÜESSESE SAHİBİ VAKIFLAR_(2014-2018) [URL: www.vgm.gov.tr] (Erişim tarihi: 22.08.2019)
- Vakıflar Kanunu. (2008). [URL: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5737.pdf] (Erişim tarihi: 22.08.2019)
- Yediyıldız, B. (2003). *18. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yönel, G., & Türkmen, M. (2017, Ekim). Türk Kültür Yaşamında Okçuluk. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(55), s. 523-533.
- Yucel Kültür Vakfı*. (2016). Gönüllülük [URL: <https://www.yucelkulturvakfi.org/gonulluluk-nedir-?lang=tr>] (Erişim 20 Nisan 2019).